

Sorin Iftimi

**Giovanni Schiavoni
un pictor italian în Moldova
(1837-1844)**

Cu un text introductiv de Dr. Maria Celotti (Venetia)

Editura DOXOLOGIA

2014

J. Johnson.

Argument

Pictorul Giovanni Schiavoni (1807-1848) a exercitat o influență directă și decisivă asupra evoluției artelor plastice din Moldova în Epoca Regulamentară. El a fost cel mai talentat profesor de pictură dintre toți cei care s-au succedat la Academia Mihăileană din Iași. Printre discipolii săi s-au numărat pictorii: Gheorghe Lemeni, Gheorghe Panaiteanu-Bardasare, Gheorghe Năstăseanu și Gheorghe Schiller. Aceasta este generația care a pus bazele unei „școli” naționale de pictură în Moldova.

Activitatea artistică și didactică a lui Schiavoni a beneficiat de un excelent studiu monografic, publicat de Henri Blazian, în 1939. Pe lângă subtilitatea analizei, studiul amintit oferă și o însemnată contribuție documentară: cercetarea corespondenței de familie, valorificarea unui caiet de schițe inedite al pictorului, precum și o mică investigație „genealogică”, ce a fost efectuată pentru identificarea descendenței pictorului și a persoanelor la care s-ar mai putea găsi documente sau picturi. Blazian a reușit, pe această cale, să identifice câteva portrete necunoscute ale pictorului, aflate în posesia succesorilor sotiei ieșene a lui Giovanni. Studiul său este deosebit de valoros și pentru că multe dintre documentele și picturile studiate de el, în 1939, nu mai există astăzi.

Trecerea anilor a adus numeroase noutăți privitoare la opera și activitatea lui Giovanni Schiavoni, iar toate aceste informații și imagini merită să fie puse în valoare sub forma unor noi studii. În anul 2011 am reușit publicarea unui grupaj de texte noi dedicate pictorului Schiavoni, împreună cu istoricul de artă Gheorghe Macarie, în paginile revistei „Cercetări istorice” (2011), publicația Muzeului de Istorie a Moldovei. Acele noi contribuții stau la baza acestui volum, amplificate însă, la alte dimensiuni. Volumul de față are la bază un acord de parteneriat între Editura „Doxologia” și Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, proiect care vine în urma unei colaborări îndelungate și fructuoase între cele două instituții.

Portretele pictate de Giovanni Schiavoni, dincolo de calitatea lor artistică, oferă o frescă socială a Iașilor din Epoca Regulamentară (1834-1857), moment de occidentalizare a societății românești. În acestea se regăsesc chipuri vechi, deosebit de valoroase pentru studiile de genealogie. Aceleași portrete conțin, de asemenea, mărturii prețioase pentru studierea vestimentației, coafurilor, decorațiilor, bijuteriilor și.a. Astfel, aceste lucrări sunt potrivite pentru un studiu interdisciplinar, care să le pună cât mai mult în valoare. Istoricii moderniști, istoricii de artă, dar și simplii iubitori ai trecutului, vor găsi în paginile acestui album o generoasă ilustrație, menită să reînvie imaginea societății ieșene de odinioară, dar și o bogată documentație, cu numeroase informații inedite care să suscite gustul pentru lectură al unor categorii cât mai numeroase de cititori.

Această lucrare valorifică un bogat patrimoniu muzeal, reunuit pentru prima dată în paginile unui album, punând la dispoziția istoricilor de artă întreaga operă a lui Giovanni Schiavoni, aflată în colecțiile din țară. Ne-am propus să obținem direct de la surse ilustrația publicată de H. Blazian,

pentru a o putea reproduce color. În acest fel, se pune la îndemâna celor interesați un material de studiu variat și aproape complet, care va permite o reevaluare a operei lui Schiavoni. Un alt obiectiv a fost revalorizarea unor picturi ale lui Schiavoni cunoscute din vechime, dar care au fost redistribuite în sistemul muzeelor de stat. Aceste tablouri nu mai sunt astăzi în locațiile în care le-a studiat Blazian, acum mai bine de șapte decenii. Căutările sistematice au dus la identificarea unor noi lucrări ale lui Schiavoni, necunoscute în momentul redactării monografiei de la 1939. Acestea se păstrează atât în colecții publice, cât și în colecții particulare.

Această situație a impus ca o necesitate încercarea de repertoriere, de sistematizare a operei lui Schiavoni. Astfel adunate și ordonate, tablourile lui Schiavoni vor oferi o vizion proaspătă asupra operei artistului italian.

Desigur, nu am reușit să cuprindem în acest album chiar toate lucrările lui Giovanni Schiavoni despre a căror existență aveam cunoștință, dar această neîmplinire rămâne o fereastră deschisă spre viitor. Regretăm mai ales faptul că nu am putut afla nimic despre activitatea lui Giovanni la Odessa și Sankt Petersburg, din anii 1834-1837. Pentru aceste perioade ale existenței pictorului rămân, în continuare, numeroase file albe.

Am considerat necesar să acordăm un capitol special și celorlalți doi artiști din familia Schiavoni, Natale și Felice, mult mai celebri. Aceasta nu doar pentru a înțelege mai bine contextul formării artistice a lui Giovanni, ci pentru că fiecare dintre aceștia au avut legături, mai puțin cunoscute, cu Principatele Române sau au avut discipoli veniți din acest spațiu, care au transmis, la rândul lor, experiența artistică acumulată la Venetia.

*

În final, mulțumim doamnei Lăcrămioara Stratulat, managerul Complexului Muzeal Național „Moldova” din Iași pentru deschiderea arătată în acceptarea parteneriatului cu Editura „Doxologia”, stabilit în vederea publicării acestui volum. Fiind vorba despre un pictor care și-a desfășurat activitatea la Iași, în mod firesc, cele mai multe lucrări ale sale, păstrate până astăzi, se află (ori s-au aflat) în colecțiile vechii Pinacoteci ieșene. De aceea, mulțumim pentru sprijinul colegial acordat de doamna Valentina Druțu, șefa Muzeului de Artă Iași, precum și de doamna Minola Iutiș, conservator în cadrul aceluiasi muzeu. Facem o mențiune specială cu privire la doamna Daniela Sălăjan de la Centrul de Restaurare și Conservare din Cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” din Iași, care a restaurat una dintre lucrările lui Schiavoni, *Portret de doamnă pe terasă* (1843). Adresăm un gând de recunoștință și față de părintele Mihai Mărginean, paroh al Bisericii Toma Cozma din Iași, în grija căruia se află cele opt mari icoane pictate de Schiavoni pentru Catedrala Mitropolitană. Domnia sa ne-a acordat tot sprijinul în cadrul ședinței foto, pentru a obține imagini cât mai bune ale acestor lucrări.

Orice studiu din domeniul artelor plastice moderne, precum cel de față, nu poate fi complet fără apelul la lucrările tezaurizate la Muzeul Național de Artă al României. De aceea, mulțumim doamnei Director General Roxana Theodorescu pentru generozitatea manifestată față de solicitarea înaintată

în vederea realizării acestui album. Mulțumiri speciale datorăm și doamnei Costina Anghel, conservator în cadrul aceleiași instituții, pentru colegialitatea manifestată și de această dată.

Câteva valoroase picturi ale lui Giovanni Schiavoni se află în afara țării, în diverse colecții publice și private. Unele sunt cunoscute din studiul lui Blazian de la 1939, în cadrul căruia au fost reproduse alb-negru, altele sunt lucrări inedite. Am făcut demersurile necesare pentru a aduna între coperțile acestui album toate lucrările despre a căror existență aveam cunoștință, dar nu toate încercările au fost încununate cu succes. De aceea prețuim, cu atât mai mult, deschiderea manifestată de mai multe instituții și persoane, care ne-au oferit generosul lor sprijin. Mulțumirile noastre se îndreaptă, deci, către istoricul de artă Maria Celotti (Venetia) și domnul Giuseppe Tonini (Università Ca' Foscari Venezia), către doamna Cristina Beghini (Beni Culturali Diocesi di Verona), către domnul Boris Wilnitsky (Galeriile „Boris Wilnitsky” Fine Arts, Viena), către domnul Balogh Ferenc (Archdiocesan Library of Eger, manager adjunct) din Ungaria, precum și istoricului de artă Gheorghe Macarie din Iași, prin intermediul căruia am avut acces la imagini color ale monumentalei picturi aflate în posesia domnului Jean Maisonabe, Bertholène, departamentul Rodez (Franța).

Alte mulțumiri se îndreaptă către descendenții unor familii ilustre care păstrează, de generații, valoroase pânze pictate de Giovanni Schiavoni: domnului Dimitrie Callimachi și domnului arhitect Șerban Sturdza (București).

Pentru asigurarea ilustrației necesare unui asemenea volum, am beneficiat de sprijinul domnului Mihai Neagu, fotograful Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, precum și al domnului Ioan Iațcu, muzeograf la Muzeul de Istorie din cadrul aceleiași instituții. Am apreciat în mod deosebit și ajutorul acordat de doamna Coralia-Alexandra Costaș, șeful Departamentului Relații publice, marketing cultural, proiecte, programe din cadrul Complexului Muzeal, pentru traducerea din italiană a textului introductiv al doamnei Maria Celotti și asistența editorială furnizată.

Nu în ultimul rând, se cuvine să apreciem la modul cel mai călduros sprijinul primit din partea domului Cătălin Jeckel, doamnei Magdalena Melinte și a celorlalți colegi din cadrul Editurii „Doxologia” Iași, care și-au asumat efortul de a edita acest album într-un timp foarte limitat, pentru ca lucrarea să poată ieși de sub tipar la termenul convenit.

Aceasta este echipa care oferă iubitorilor de artă și de istorie frumosul album dedicat pictorului Giovanni Schiavoni, o datorie veche a cetății noastre către acest artist talentat și generos. Ne manifestăm bucuria pentru faptul că astăzi îi putem onora, în acest fel, memoria.

Sorin Iftimi

Pictorul Giovanni Schiavoni – o privire venețiană

dr. Maria Celotti

Pictorul Giovanni Schiavoni pleca de la reședința sa temporară de la Viena, în august 1834, începând un șir lung de peregrinări în lungul Dunării – fluviul prezentat de poezia romantică drept drumul care conduce „în zilele de vară, spre malul Mării Negre și copiii soarelui”¹. De atunci, Schiavoni nu a revenit o perioadă îndelungată la Veneția, orașul de frumusețe legendară, care într-un fel era orașul „său”... Aici locuise într-un palat magnific pe *Canale Grande* și obtinuse primele succese ca artist. Absența prelungită din țara natală și evenimentele finale ale vieții pictorului au determinat estomparea aproape totală a memoriei sale în istoriografia venețiană și italiană. Chiar în mediul propriu sale familiei a intervenit o îndepărțare, sau neglijare față de operele sale, care a putut fi înlăturată cu dificultate. Astfel, la Veneția, doar recent, figura lui Giovanni Schiavoni a început să capete din nou contur, redeșteptând interesul specialiștilor.

În România însă, mai exact în Moldova, destinul său a fost diferit. Acolo Giovanni a lăsat creațiile păstrate și conservate până astăzi, care au generat mai multe studii axate pe activitatea sa culturală și pe producția sa artistică. Cu toate acestea, continuă să rămână puțin cunoscute diverse episoade din existența lui Giovanni Schiavoni, despre care ne imaginăm că le-a parcurs, întotdeauna angajat și susținut de munca sa. El a călătorit în locuri rămase necunoscute, sau dimpotrivă, în locuri identificate de mult timp, dar care nu au produs scrieri pe care să le putem cita astăzi. Pe de altă parte, picturile lui Giovanni au intrat în colecții publice sau private, au făcut obiectul unor transferuri, care au contribuit la difuzarea artei sale dincolo de traseele parcurse în epocă de către artist.

Această lucrare dedicată lui Giovanni Schiavoni oferă informații noi sau actualizate, având scopul de a aprofunda activitatea pictorului și de a crește gradul de cunoaștere asupra operelor create la Veneția și la Iași, cele două orașe care au marcat momente fundamentale în viața pictorului. Privind spre viitor, studiul acesta ar putea da naștere unei cercetări ce implică un domeniu mai amplu de investigare.

Anii de formare. Milano, Viena, Veneția

Pictorul Giovanni Schiavoni s-a născut în data de 24 iulie 1804, în estul Italiei, la Trieste. La această dată este înregistrată nașterea lui *Giovanni Battista Innocenzo Schiavoni*². În acest oraș, Giovanni și-a petrecut primii ani din viață, după cum se menționează în volumul de memorii ale lui

¹ Claudio Magris, *Danubio*, Milano, Garzanti, 1986, p. 297.

² Diocesi di Trieste, *Parrocchia S. Antonio Taumaturgo, Libro dei battezzati*, vol. III, p. 207.

Luigi Sernagiotto, publicat în 1881. Cartea a fost redactată cu intenția de a celebra figurile și opera pictorilor Natale și Felice Schiavoni, tatăl și, respectiv fratele mai mare al lui Giovanni. Astfel, lucrarea lui Sernagiotto furnizează doar informații fragmentare, uneori eronate, despre acesta din urmă³. De aceea, știrile cu privire la Giovanni oferite în ea trebuie completate și verificate prin confruntarea cu alte scrieri.

Încă din copilărie, urmând deplasările tatălui său, Giovanni a locuit în mai multe perioade la Milano, capitala Regatului Italic al lui Napoleon (1806-1815). Familia artistului a rămas apoi un timp la Viena, unde au crescut prestigiul și averea lui Natale Schiavoni, căruia i se comandau numeroase miniaturi și gravuri pentru curtea Habsburgilor. În acești ani, precum și în cei care au urmat, educația artistică a lui Giovanni a fost îndatorată în mare parte tatălui, de la care a deprins „meseria” de pictor, tehnica gravurii pe placă de cupru, precum și meșteșugul delicat al miniaturii. Aceste acumulări i-au permis Tânărului Giovanni să se alăture, destul de curând, afacerii familiei.

În 1821, familia Schiavoni s-a întors la Venetia, atrasă de unele semnale de revenire după criza datorată dominațiilor străine – mai întâi cea franceză și apoi îndelungata dominație habsburgică. Aceste semne prevesteau relansarea activității artistice, grație mai presus de orice rolului influent în contextul social venetian al președintelui Academiei de Arte Frumoase, Leopoldo Cicognara.

Spre deosebire de Felice, Giovanni a frecventat *Accademia di Belle Arti* din Venetia, unde a urmat cursurile lui Teodoro Matteini, profesor de pictură care îi iniția pe discipolii săi în conceperea și interpretarea unor capodopere ale marilor maeștri ai Renașterii, Carpaccio, Giovanni Bellini, Tiziano, Mantegna, Leonardo⁴. Pictura lui Matteini, care îmbina abil neoclasicismul și romanticismul, rămâne puternic imprimată în stilul lui Schiavoni și, probabil, în mediul academic a învățat tehnica picturii *affresco*, care nu era practicată de tatăl sau de fratele său, și căreia i se datorează unica urmă manifestă a prezenței sale în Venetia.

Din perioada formării lui Giovanni se păstrează un document semnificativ, conservat în arhiva Academiei de Arte Frumoase, care înregistrează atribuirea premiilor anuale din 1824: în concursul școlii de pictură cu tema „*Nudo aggruppato in disegno*”, comisia nu a acordat medalia premiului, însă Schiavoni a obținut primul *accessit*, cu aceeași notă ca și Giacomo Marastoni și Michelangelo Grigoletti, cu motivarea că Giovanni „a elaborat, cel mai mult dintre toți, efectul dorit de clar-obscu”⁵, o caracteristică ce a fost din plin realizată în operele sale.

³ Luigi Sernagiotto, *Natale e Felice Schiavoni. Vita, opere, tempi*, Venezia, Tipografia Longo, 1881. Ediție anastatică, BiblioBazar, 2010. Sernagiotto, de exemplu, mută data de naștere a lui Giovanni în 1805 și data decesului în 1849, p. 233 și p. 19.

⁴ Despre Matteini și predarea la academia venetiană: Nina Gori Bucci, *Il pittore Teodoro Matteini (1754-1831)*, Venetia, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 2006, Capitolul II *Matteini e l'Accademia* și Capitolul III *Insegnante e allievi*.

⁵ Venetia, Arhiva Istorică a Academiei de Arte Frumoase, *Atti, Minute*, b. 23. Proces-verbal din 11 iulie 1824, transmis pe 12 iulie 1824.

Debutul lui Giovanni Schiavoni, din același an 1824, a stat în egală măsură sub influența maestrului său. Acesta s-a petrecut în cadrul expoziției anuale a Academiei de Arte Frumoase din Viena, cu un desen după *Cristo in Emmaus* de Giovanni Bellini⁶, una din scenele cele mai studiate la școala lui Matteini⁷.

Începuturile carierei artistice

O altă referire prețioasă la creația de tinerețe a lui Giovanni se găsește într-o scrisoare pe care Natale Schiavoni i-a adresat-o în 1826 lui Leopoldo Cicognara, anunțându-i trimiterea la expoziția din Viena a unor lucrări ale sale și ale fiilor săi, și către același Cicognara, a unui *Cristo*, pictat de fiul său Felice și gravat de Giovanni, cu ajutorul său⁸.

În 1826, ajuns celebru și încununat de succes pe piața operelor de artă, Natale Schiavoni cumără palatul *Giustinian dei Vescovi*, datând din secolul al XV-lea și situat pe malul Canalului Grande⁹, în care va locui întreaga familie. După diverse transferuri de proprietate, succedate în decursul timpului, clădirea a devenit parte a Universității Ca' Foscari. Această prestigioasă reședință favori-zează soarta celor trei pictori, care își instalează atelierul lângă Academie și Galeria acesteia. Tatăl familiei își constituie o colecție tot mai bogată de picturi vechi, astfel încât, începând cu 1828, colecția de tablouri „antice” a lui Natale Schiavoni este constant semnalată în ghidurile turistice din Venetia¹⁰.

Aici aşadar, potrivit documentelor transmise, în jurul anului 1827, a început Giovanni să picteze lucrări personale, în special portrete. Însă Sernagiotto spune că, atunci când a început redactarea cărții sale, nimeni din casă nu își amintea bine activitatea fiului mai mic, deoarece acesta demonstrează mai puțin zel, distras fiind de numeroși amici și dovedindu-se puțin atras de succes. Totuși, ca o cvasirecunoaștere, această opinie, astfel evidentiată, exprimă un elogiu neașteptat: dacă „ar fi vrut să studieze cu diligență și asiduitate l-ar fi depășit poate (atât de mare era talentul său) nu doar pe fratele său Felice, ci chiar și pe tatăl său”¹¹.

⁶ Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich*, XXIX, Viena, Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1875, p. 257.

⁷ Pentru studiul în cadrul Academiei venețiene a *Cinei de la Emaus* de Giovanni Bellini din biserică San Salvador de la Venetia: Francesco Zanotto, *Pinacoteca veneta, ossia Raccolta dei migliori dipinti delle chiese di Venezia*, Venetia, Grimaldo, 1858 [s.p.].

⁸ Venetia, Biblioteca Muzeului Correr, Ms. P. D. c 711, c. 94, Natale Schiavoni, scrisoarea din 21 martie 1826 către Leopoldo Cicognara.

⁹ Arhiva de Stat din Venetia, *Notarile, Atti*, b. 4797. 10 iulie 1826. Actul înregistrează cumpărarea-vânzarea palatului Giustinian, sau mai exact a apartamentelor de la etajele II și III, din Parohia Santa Maria del Carmine, în Campiello dei Squellini al civico 4094, din partea lui Natale Schiavoni a răposatului Felice, Membru al I. R. Academia de Arte Frumoase din Venetia, și a lui Francesco Giustinian a răposatului Gio Batta qm Pier Francesco.

¹⁰ Antonio Quadri, *Huit jours à Venise*, Venetia, Andreola, 1828, p. 173.

¹¹ Luigi Sernagiotto, *op.cit.*, p. 358 și pp. 360, 357.

Mai multe pagini din biografia citată sunt dedicate competiției dintre tată și fiu, care se derulează în atelierul acestora, pentru expunerea, în 1830, la Academia venețiană a trei mari tablouri cu subiect religios. Cu această ocazie, Giovanni a atras un interes indubitabil cu lucrarea sa *Schimbarea la față* (*Trasfigurazione di Gesù Cristo*), distrusă în timpul primului război mondial¹², chiar și din partea presei. „Il Nuovo Osservatore Veneziano” evidenția în compoziție un exces de agitație și «surplusul de lumină», observa «nouitatea bizară» a Sfântului Petru din spate, «unghiul minunat» al Sfântului Ioan, și, dincolo de aceasta «efervescența [...] fanteziei», încurajând «frumoasa fervoare» a Tânărului artist care știa «să picteze într-o manieră plină de viață»¹³.

La începutul lui 1830, Giovanni Schiavoni era, deci, un pictor în plină ascensiune. El a primit comanda unui tablou de altar de la arhiepiscopul János László Pyrker, fost patriarh al Venetiei, pentru a-l instala în noua catedrală din Erlau (Eger-Ungaria)¹⁴. Acesta, intitulat *Iisus răstignit* (*Cristo spirante*), este acceptat, în 1831, de comanditar cu deplină satisfacție¹⁵, într-atât de mare era adecvarea sa la limbajul neoclasic, îndrăgit de arhiepiscop.

Un alt titlu, *Moïse*, este inclus în compendiile aferente producției în ulei a subiectului „istoric” de către Schiavoni, publicate de istoricul artei Francesco Zanotto în 1834 și 1837¹⁶, care îl citează printre «pictorii noii Școli», în care se manifestă «renașterea artei», după decadența din ultima vreme, atribuind totuși «pașii de gigant» ai Tânărului pe acest «drum abrupt» îndrumării «minții paterne»¹⁷.

Se cuvine a fi elucidată și problema înfățișării reale a lui Giovanni, a adevăratului portret al acestuia. Istoricul de artă român Henri Blazian, în valorosul studiu dedicat lui Giovanni Schiavoni (1939), a reprodus un portret atribuit pictorului¹⁸. În realitate, portretul respectiv îl reprezintă pe fratele acestuia, Felice. Se știe că Natale Schiavoni a realizat două portrete, înfățișând pe amândoi fișăi. Cel reprezentându-l pe fiul mai mare, Felice Schiavoni, se păstrează și astăzi în colecția Muzeului de Artă Modernă din Venetia. Portretul ce păstra chipul lui Giovanni Schiavoni a fost expus în 1923, la

¹² Descrierea *Schimbării la față* de Schiavoni: Sernagiotto, *op. cit.*, pp. 379-380. Distrugerea tabloului lui Schiavoni: Costante Chimenton, *Perdite e risarcimenti artistici nelle chiese del lungo Piave*, Treviso, Tipografia Editrice Trevigiana, 1934, p. 213; Andrea Moschetti, *I danni artistici ai monumenti e alle opere d'arte delle Venezie nella guerra mondiale 1915-1918*, Venezia, Sormani, 1932, p. 161.

¹³ All'Editore del *Nuovo Osservatore Veneziano*, în „Il Nuovo Osservatore Veneziano”, Supliment la nr. 108, 9 septembrie 1830 [s. p.].

¹⁴ *La visita pastorale di Giovanni Ladislao Pyrker nella diocesi di Venezia 1821*, sub îndrumarea lui Bruno Bertoli, Silvio Tramontin, Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, 1971, catedrala din Erlau este proiectată în «noul stil nobil (greco-latin)» (caracterele italicice semnalează termenii italieni din original în textul tradus), p. 158; tabloul lui Schiavoni, pp. CXIX și 319.

¹⁵ Luigi Sernagiotto, *op.cit.*, p. 357. Cornelio Budinis, *Gli artisti italiani in Ungheria*, Roma, Libreria dello Stato, 1936, p. 135, tabelul CLXXXIII.

¹⁶ Francesco Zanotto, *Pinacoteca della Imp. Reg. Accademia Veneta delle Belle Arti*, Venezia, Antonelli, vol. 1, 1834, p. 110; Idem, *Storia della pittura veneziana*, Venetia, Antonelli, 1837, p. 420.

¹⁷ Zanotto, *Storia della pittura veneziana...*, pp. 387 și 393, aici p. 420.

¹⁸ Henri Blazian, *Giovanni Schiavoni*, București, Imprimeria Națională, 1939, coperta și planșa nr. 1.

Ca' Pesaro, Venetia, în cadrul „Expoziției de portret venețian din secolul al XIX-lea”¹⁹. Tabloul a aparținut contelui Giuseppe Sernagiotto, fiul lui Luigi Sernagiotto, autor al biografiei de la 1881. În prezent, nu se mai cunoaște locația acestui portret, fiind considerat dispărut. Nu se păstrează decât această imagine alb-negru a portretului lui Giovanni Schiavoni (fig. 1). Avem satisfacția de a introduce în circuitul științific din România adevăratul chip al lui Giovanni și de a înlătura această veche confuzie.

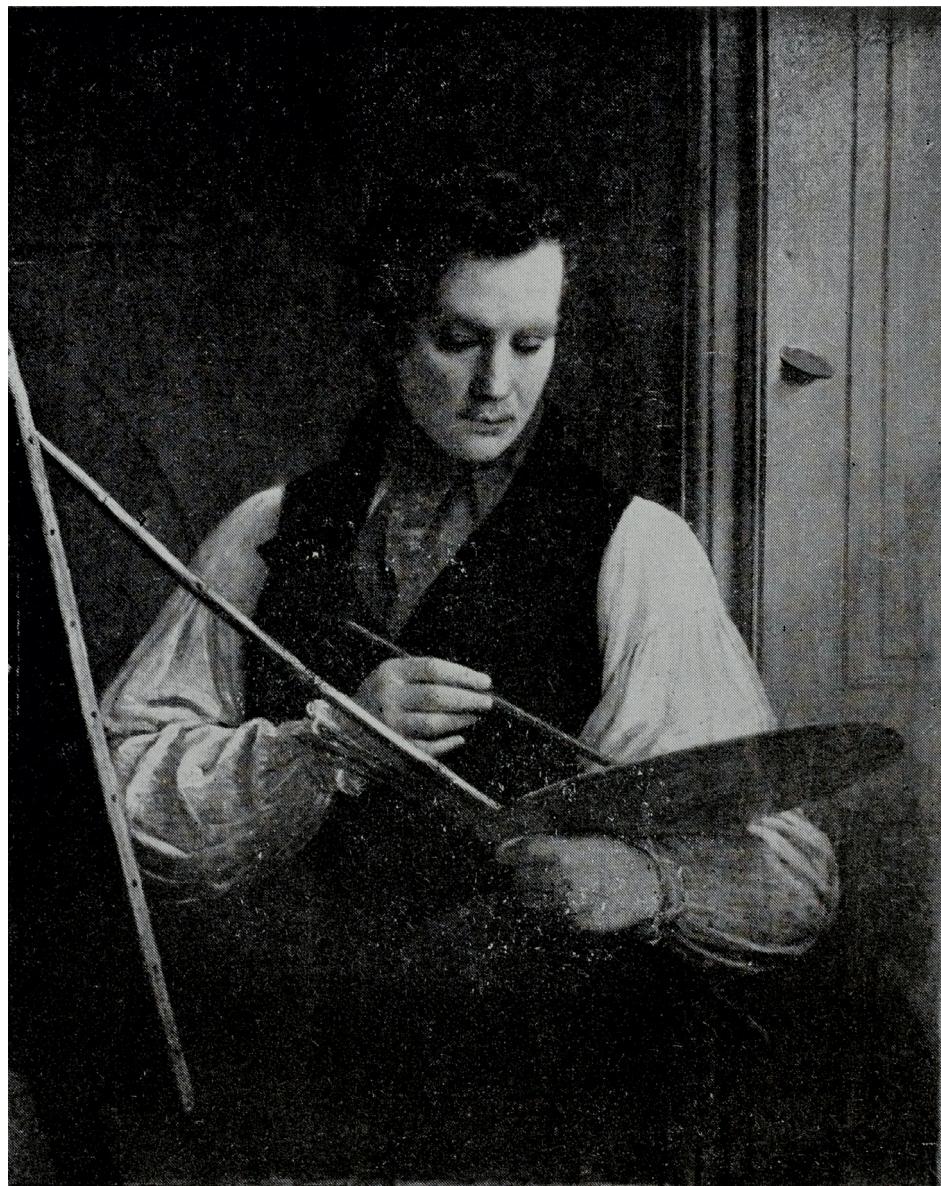

Fig. 1. Natale Schiavoni, Portretul lui Giovanni Schiavoni (ante 1834)
Nino Barbantini, Catalogo della mostra del ritratto veneziano dell'Ottocento

¹⁹ Nino Barbantini, Catalogo della mostra del ritratto veneziano dell'Ottocento. Venezia- Ca' Pesaro 1923, Venezia, La Poligrafica Italiana F. Donaudi, p. 29, n. 201.